

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת בא

א. המהר"ל מפראג עם פירוש הרב זלצר.

פרק / פסוק : יתרונו של הגוי על פני היהודי

יתרון נוסף של הגוי, דוקא בגלל היותו חומרי, מתבטא בנכונות לקבל תוכחה. החומרי קל יותר לקבל השפעה כיון שאין בו את העזות של הרוחני. זאת כותב המהר"ל בספרו נצח ישראל:

העיד עלינו יוצרנו "כי עם קשה עורף אתה" (דברים ט') רצונו לומר שהם (-עם ישראל) בלתי מקבלים תוכחה ואינם שומעים מוסר והם עם קשה עורף, ודבר זה בשביל שאינם חומריים שהחומר בלבד הוא מקבל התפעלות. (נצח ישראל ע' פ"ג)

ולכן לא רצה יונה הנביא להנבא אל נינוה משום שידע (כפי שאומר המדרש) שהגויים בנינוה יקבלו תוכחה מיד ויחזרו בתשובה ויהיה בכך קיטרוג על עם ישראל שאינם מקבלים תמיד דברי מוסר ותוכחה.

שאלות

1. התוכל לעצור על איזה פסוק מפרשתנו כותב פרשנו את דבריו?
2. כמה חסרוננו של הכוי הוא לפצאים יתרוני?
3. מהי המידה האמנה של ישראל שהיא מוציאה להט?
4. איך יונה הנביא נכנס לפה?

* * *

ב. אור החיים

פרק י' פסוקים כג', כד' :

כג) וְלִכְלֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ יָמָיו. וְדָבַר לומר ולכל לומר שכל אחד ואחד מ'ישראל' שהיה הולך לבית המצרי היה לו אור במושבותם של המצריים. או יכון לומר אור זה מנין מוצאו ואמר שהוא אור במושבותם, וחסר תבת אשר והרבה מקראות יקצרו בן, והפונה על דרך אומנם ז"ל (שם) כי הרשעים מתפסים בחשך, והוא אשר כסה המצרים הרשעים, וכנגד הצדיקים עליהם יורה ה' ברור הוא ואנוכי קצאת השמש בגבורתו ומאור מושבותם ליה להם ה' ברור הוא חלק א', והוא אומר אור במושבותם:

שהגבירים הם העובדים ולא הטף, רק אם תעשו תנאי זה שצאנכם וגו' יצג בתנאי זה גם טפכם ילף וגו' וזולת התנאי לא ילכו אלא העובדים שהם הגבירים ולא הטף, ואם היה מקדים המעשה לומר גם טפכם וגו' ואחר כך יאמר רק צאנכם המעשה קים והתנאי בטל. ואולי שגם בין הגויים יקפידו על דיוק זה להיות דברי סברא והם דברים הרגילים במקח וממכר:

כד) ויקרא פרעה וגו'. פרוש אחר ששלמו ימי החשף כי קדם לא קמו איש וגו', ולזה דבר הרשע קשות למשה ואמר לו אל תסף וגו' ראותך פני תמות, כי אם חשף ישופהו היה מדבר תחנונים: גם טפכם. טעם שלא הסמיך ההולכים יחד ואחר כך המצגים על זה הדרך לכו עבדו וגו' גם טפכם רק צאנכם וגו' אולי שנתחכם הרשע להקדים התנאי קדם למעשה, וזה שעור דבריו לכו עבדו פדברי הראשונים

פסוק

1. מה קשה לו פסוק כ"ד?
2. איך תשובתו צונה על כך?
3. קושי הדין מוצא פרשני פסוק כ"ד, מהו ומה מצנהו?
4. מהו המצעה ומהו התנאי כאן?
5. פרשני קובצ כי כך בצצט נהא"ט הסוחרים, איך ו"אמה?

* * *

ג. תוספת ברכה .

פרק יא' פסוק ב' :

וישאלו איש מאת רעהו (י"א ב')

כידוע בתלמוד, דרשו בכמה מקומות הלשון רעהו — „רעהו ולא עכו"ם“ ולפלא, דכאן מוסב רעהו מפורש על עכו"ם. ואפשר לומר, דאותן הדרשות מוסכות רק אל שם רעהו דכתיב לאחר מתן תורה, שאז נבדלו ישראל במצות מיוחדות, וכמש"כ בפ' קדושים, ואבדיל אתכם מן העמים, ובנוסח התפלה, הבדלת וקדשת את עמך ישראל. וכעין סברא כזו בארנו בפ' בשלח, בשירת הים, אעפ"י שאין אומרים שירה על נס שבחוץ לארץ (ערכין י' ב'), ואשר מהאי טעמא אין אומרים הלל (היינו שירה) בפורים, מפני שהי' הנס בחו"ל, ואיך אמרו שירה על נס קריעת ים סוף בחו"ל.

אך הסברא בזה, מפני דקדושת ארץ ישראל הותחלה רק אז כשנכנסו ישראל לתוכה, ואז נתקדשה, ולא קודם. ומעין סברא כזו מתבאר באגדות, דקדושת הר סיני הותחלה רק מעת שניתנה התורה עליו, אבל מקודם לא הי' לו כל יתרון נגד שאר ההרים. ועוד כזה בחולין ק"א ב', לא נקראו בני ישראל עד סיני. שאז בקבלת התורה הוכתרו בשם זה, ועיי"ש בגמרא מה שהעירו בזה. ובזבחים ק"ב ב', עד שנתקדשה ירושלים היו כל הארצות ראויות למזבח, משבאו לירושלים נאסרו כולם, ועיי"ש עוד כהנה, ועד אהרן היו כל ישראל ראויים לכהונה, ומשבא הוא נאסרו כולם משום דכתיב בו ברית כהונת עולם לו ולזרעו אחריו. וכן במלכות בית דוד, עד שבא הוא היו כל ישראל ראויים למלכות. ומשבא הוא נמסרה רק לו ולזרעו, כידוע.

ואמנם בנוגע להשם רעהו עפ"י הדרשה רעהו ולא עכו"ם כבר כתבנו בהסבר ענין זה, הדרשה זו מורה אך ורק על העמים הקדמונים (בימי חז"ל) שלא קיימו שבע מצות שנצטוו עליהן כל באי עולם. ותכן השבע מצות ידוע, והם, דינין (לדון בין איש לאיש), ברכת (קללת) השם, עבודת אלילים, עץ ואבן, גלוי עריות, שפיכות דמים, גזל ואכילת אבר מן החי. וכל אלה המצות בנויות ומיוסדות על תכלית קיום העולם וישוב המדינות ובטחון החיים וקנייני בני האדם ורגש רחמים וחמלה על כל היצורים ועל מהלך החיים בכלל.

ואחרי אשר העמים הנזכרים הפראים ופורעים, היו נוהגים ביחס המצות האלה בהפך מוחלט, והיינו שלא הי' להם כל חק ודין ומשפט, קללו השם בורא עולם, עבדו פסילי אלילים, וגילו עריות, שפכו דמים, גזלו ואכלו אבר מן החי — הלא באמת ראוי וחובה להתנהג עמהם כעם חיות טורפות הפורעות פרעות בחיי העולם וישובו, למען לא יהי' חורבן והריסה בסדרי עולם, תבל ויושבי בה.

וכל דברים אלה כללו חז"ל בקיצור דברים, ואמרו במס' ב"ק (ל"ח א') בטעם דין המשנה שם, שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פטור, משום דכתיב וכי יגוף שור איש את שור רעהו (פ' משפטים) ודרשינן רעהו ולא עכו"ם, ואמרו בסמיכות על הפסוק דחבוק (ג' ו') עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים, מה ראה, ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח (אומות העולם, שכן מכוונים כל האומות לבד מישראל, כמו שכתבנו בפרשה נח בפסוק (י' ל"ב) אלה בני נח וגו'), ולא קיימום עמד והתיר ממונם וכו', ע"כ, ודברים אלה, הם קיצור ויסוד למה שכתבנו.

והרמב"ם בפירוש המשנה הנזכרת כתב בבאור דין זה, משור של ישראל שנגח לשור של עכו"ם פטור, וכתב בזה הלשון, ואל תתמה על זה כמו שלא יקשה בעיניך שחיטת הבהמות אעפ"י שלא חטאו, לפי שמי שאין בו שלמות המדות האנושיות אינו בכלל האדם על האמת, ותכלית מציאותו לצורך האדם. עכ"ל. ועם דברינו הנזכרים יתבאר דבריו בטעם והגיוון.

אלות

1. מה כל כק מסריז את פרשנו כאן?
2. מהו הספרו fe פרשנו כאן?
3. פרשנו מרחיק את מועד החלת מהו רק אחרי מהו יסודי, התוכל להסבירו?
4. איך כק הוא צונה על קויותו בראית דבריו?
5. האט יו ומהו האכנה המועד לפעצת מצוות בני נח?
6. איך פרשנו מבין את הראמ"ט בקשר לעור ndje?
7. למה היה חשוב לפרשנו להתירוס לכל זה?

* * *

ד. כלו יקר.

פרק יא' פסוק ה':

[ה] עד בכור השפחה. מקשים פאן, למה נאמר בשמוש המכה "עד בכור השב"י" (להלן יב,ט), שהיא מסתמא פחות מבכור השפחה. וכפי הנראה שלא קשה מידי, כי יכול להיות שבשעה שנאמרה נבואה זו עדין לא היו שבויים במצרים, שהרי נבואה זו נאמרה קדם ראש חדש ניסן, ובתוך זמן זה נעשו קצתם שבויים, ואז לקו גם המה בהכרת, הן כרי שלא יאמרו יראתם תבע עלבונם, הן שהיו שמחים לאידם קדם שנשביו.

דבר אחר, לכך לא הזכיר משה לפני פרעה "בכור השב"י", שלא יקשה פרעה: בכור השב"י מה פשעו? כי תרוץ שלא יאמרו יראתם תבע עלבונם, אינו מספיק לפרעה, וכל שכן תרוץ של שמחים לאידם. ויטעה פרעה לומר: לא ה' פעל כל זאת מצד הענש, אלא משה רואה באצטגנינות מכה כללית על כל בכורי מצרים.

אלות

1. מה בדיוק קשה לפרשנו כאן?
2. מהי תשובתו בקטע הראשון?
3. מה הענה: "כדי לראו...?"
4. בקטע השני בצט חולק פרשנו על דבריו בקטע הראשון, מה מצנהו כאן?

* * *

ה. המשתדל.

פרק יב' פסוק מ':

[ב] ומרשב בני ישראל: עי' למעלה ר' כ', ודעת רז"ל (מגילה ט' א' רש"י ד"ה ובשאר) שלא ישבו במצרים אלא רד"ו שנה, ות' שנה היו משעה שנולד יצחק (יצחק בן ט' הוליד את יעקב, ויעקב היה בן ק"ל בעומדו לפני פרעה, הרי ק"ץ, נשאר ר"י לתשלום ארבע מאות), וחשבון ארבע מאות ושלושים הכתוב כאן הוא מזמן ברית בין הבתרים, שאמרו שהיה שלושים שנה קודם לידת יצחק. וי"א (הביאם דון יצחק) כי לא חשש הכתוב לפרש לאברהם גם את השלושים שנה, כי החשבון הגדול בולע את המועט, ודעת רמב"ן ודון יצחק כי ל' שנה נוספו עליהם בעבור חטאתם במצרים.

אלות:

1. מה בצט הקוים?
2. איך פרשנו מבין את מנין השנים ואיך זה מסתדר עם הכתוב?
3. מהי דעת הראמ"ן והאפרקנאלי?
4. האט זה נראה פסוק הפסוקים?

* * *